

Budapest, 2026. július 6.

Opponensi vélemény

Habók Anita: A tanulás tanulása keretrendszerének kutatása kiemelt tekintettel a stratégiahasználatra című akadémiai doktori értekezéséről

A bíráló az elektronikus formában rendelkezésemre bocsátott akadémiai doktori értekezés (255 oldal) és a hozzá tartozó tézisfüzet (23 oldal) alapján készült.

A dolgozat a tanulás tanulása keretrendszerének vizsgálatát állítja középpontba. A témaválasztás időszerű és tudományosan releváns, hiszen a tanulás tanulása az európai kulcskompetenciák között szerepel, és szoros kapcsolatban áll az élethosszig tartó tanulás kérdéskörével. A mű sajátossága, hogy egyszerre kapcsolódik a neveléstudományhoz, a tanuláskutatáshoz, az önszabályozott tanulás kutatásához és a nyelvpedagógiához.

Az értekezés a szerző több évtizedes kutatómunkájának eredményeit foglalja össze. A fejezetek bemutatják a tanulás tanulása kompetencia különböző aspektusait vizsgáló elméleti és empirikus kutatásokat, amelyek betekintést nyújtanak a szerző tudományos érdeklődésének alakulásába és kutatói munkásságának főbb állomásaiba. Az értekezés ennek megfelelően áttekintést ad a tématerületen végzett kutatásokról, a kidolgozott mérőeszközökről, valamint a különböző empirikus vizsgálatok legfontosabb eredményeiről.

Az értekezés tárgya, célkitűzése és tudományos jelentősége

Habók Anita értekezése a neveléstudomány és az oktatáspszichológia egyik meghatározó, ugyanakkor napjainkban is intenzíven kutatott területével, a tanulás tanulásának fejlődésével és mérésével foglalkozik. A témaválasztás időszerűségét aligha szükséges külön hangsúlyozni, hiszen a tanulás tanulása az Európai Unió kulcskompetenciái között szerepel, és az egész életen át tartó tanulás egyik alapvető feltételének tekinthető. A gyorsan változó társadalmi és technológiai környezetben egyre nagyobb jelentőséget kapnak azok a képességek, amelyek lehetővé teszik a tanulók számára saját tanulási folyamataik tudatos irányítását, stratégiáik rugalmas alkalmazását és folyamatos

fejlesztését.

Az értekezés egyik legnagyobb érdeme, hogy ezt az összetett kompetenciát nem szűkíti le pusztán a tanulási stratégiák vagy a tanulmányi teljesítmény vizsgálatára. A szerző olyan átfogó elméleti keretet alakít ki, amely a kognitív, metakognitív és affektív tényezőket egyaránt magába foglalja, és ezáltal a tanulás tanulását komplex rendszerként értelmezi. Ez a szemlélet jól illeszkedik a korszerű nemzetközi kutatási irányokhoz, amelyek egyre inkább hangsúlyozzák a motiváció, az önhatékonyság, az attitűdök és az önszabályozott tanulás szerepét a sikeres tanulási folyamatokban.

Az értekezés további jelentős értéke, hogy rendkívül széles körű nemzetközi szakirodalomra támaszkodik. A szerző nem csupán a hazai kutatások eredményeit ismerteti, hanem integrálja a finn, brit, európai uniós, valamint a nyelvtanulási stratégiákkal foglalkozó kutatások legfontosabb eredményeit is. Ez biztos elméleti alapot teremt a később bemutatott empirikus vizsgálatok számára, és egyértelműen jelzi a szerző nemzetközi tudományos tájékozottságát. Hiányosságként kell azonban megfogalmaznom, hogy a szakirodalom erősen támaszkodik a klasszikus alapl művekre és a legfrissebb nemzetközi eredmények kevésbé jelennek meg.

Az értekezés egy hosszabb időszak alatt végzett kutatások eredményeit foglalja össze, amelyek tematikusan a tanulás tanulója különböző kérdéseire irányulnak. A dolgozat értéke, hogy betekintést nyújt a szerző kutatói munkásságának főbb állomásaiba, valamint bemutatja a vizsgált területhez kapcsolódó empirikus eredményeket. Ugyanakkor az értekezés nem tekinthető a szó szoros értelmében vett szintézisnek. A fejezetek jelentős része a korábbi vizsgálatok időrendi ismertetésére épül, miközben kevés hangsúlyt kap azok összevetése, a kutatási program fejlődési logikájának explicitté tétele, illetve az egyes eredmények integrált értelmezése. Emiatt az olvasó számára nem minden esetben válik világossá, hogy az egyes kutatások milyen módon épülnek egymásra, illetve hogyan járulnak hozzá egy átfogó elméleti modell kialakításához.

Az elméleti keretek értékelése

Az értekezés egyik legnagyobb erőssége az elméleti megalapozottság. A szerző részletesen bemutatja a tanulás tanulója kompetencia különböző megközelítéseit, ismerteti azok fejlődését, valamint kritikusan áttekinti a kapcsolódó kutatási irányokat. Különösen

értékes, hogy a dolgozat nem kezeli elszigetelten a tanulási stratégiákat, hanem azokat az önszabályozott tanulás, a metakogníció és az affektív tényezők rendszerébe ágyazza. A szerző jelentős figyelmet fordít a tanulók motivációjának, önhatékonyságának, kitartásának és attitűdjeinek vizsgálatára is. Ez a megközelítés korszerű szemléletet tükröz, hiszen a nemzetközi szakirodalomban egyre inkább előtérbe kerülnek azok a modellek, amelyek a tanulási teljesítményt nem kizárólag kognitív tényezőkkel magyarázzák, hanem hangsúlyozzák az affektív változók szerepét is. Ugyanakkor az értekezés egyik legfontosabb tudományos vitára alkalmas kérdése éppen abból fakad, hogy maga a „tanulás tanulása” fogalma mindmáig nem tekinthető egységesen definiált konstruktumnak. A szerző részletesen bemutatja a különböző elméleti hagyományokat, azonban ezek integrációja ellenére is nyitott kérdés marad, legalábbis számomra, hogy a tanulás tanulása milyen mértékben különíthető el más, részben átfedő konstruktumoktól, így különösen az önszabályozott tanulástól, a metakogníciótól vagy általában a tanulási kompetenciától. A dolgozat ugyan meggyőző érveket sorakoztat fel a választott keretrendszer mellett, azonban a fogalom konceptuálisan nem tűnik egységesnek számomra.

Ehhez kapcsolódóan szeretném megjegyezni, hogy meglátásom szerint a nemzetközi szakirodalomban az elmúlt években egyre inkább az önszabályozott tanulás vált domináns kutatási paradigmává. Ennek fényében érdelek, hogy milyen megfontolások vezették a szerzőt ahhoz, hogy a tanulás tanulása kompetenciát tegye kutatási programja központi szervezőelvévé. Bár a két megközelítés között jelentős átfedés mutatható ki, azok nem teljesen azonos fogalmi keretet képviselnek, ezért e választás részletesebb elméleti indoklása tovább erősíthette volna az értekezés koncepcionális megalapozottságát.

Szintén problémásnak találom a tanulási stratégiák fogalmának alkalmazását. Maga a szerző is utal arra, hogy különösen a nyelvtanulási stratégiák kutatása az elmúlt években számos definíciós és méréssel kapcsolatos kritikát kapott. Ennek ellenére a dolgozat továbbra is jelentős mértékben a klasszikus, Rebecca Oxford nevével fémjelzett fogalomrendszerre épít. Kérdés marad így, hogy a hagyományos stratégiakategóriák mennyiben képesek leírni a jelenlegi, digitális környezetben zajló tanulási folyamatokat, illetve nem lenne-e célszerű ezek újragondolása a mesterséges intelligencia és az adaptív tanulási rendszerek korában. Csodálkozom, hogy Oxford bírálói, illetve követői (pl.: Mirosław Pawlak, akit éppen a szerző hívott meg néhány évre egy szegedi konferenciára

előadni) nem kapnak jelentős teret a dolgozatban.

A kutatási program és az alkalmazott módszerek értékelése

Az értekezés további erőssége a rendkívül széles empirikus bázis. A szerző több ezer tanuló bevonásával, különböző évfolyamokon és több mérési ponton vizsgálja a tanulás tanulása kompetencia különböző komponenseit. Ez a mintanagyság és a kutatási program kiterjedtsége önmagában is figyelemre méltó teljesítmény, különösen a hazai neveléstudományi kutatások területén.

Szeretném a kutatások módszertani sokszínűség is kiemelni. A kutatási program interjúkat, kérdőíves vizsgálatokat, tudásteszteket, online méréseket és fejlesztőprogramokat egyaránt alkalmaz. Ez lehetővé teszi, hogy a szerző a tanulás tanulást ne csupán egyetlen mérési perspektívából közelítse meg, hanem többféle adatforrást integráljon. Különösen értékesnek tartom a mérőeszközök kidolgozását és validálását a hazai oktatási környezetben. A több mérési pont alkalmazása lehetővé teszi a tanulási jellemzők és a stratégiahasználat fejlődési tendenciáinak feltárását, ami lényegesen túlmutat az egyszeri adatfelvételekre épülő kutatások lehetőségein. Módszertani szempontból külön elismerést érdemel, hogy a szerző többször használ olyan többváltozós statisztikai elemzéseket, amelyek komplex kapcsolatrendszer tárhatnak fel, illetve erősíthetnek meg. A strukturális egyenletmodellezés és az útelemzés használata egyértelműen jelzi, hogy a szerző nem elégedett meg egyszerű korrelációs elemzésekkel, hanem komplexebb összefüggésszrendszerek feltárására is törekedett.

Az említett erősségek mellett azonban több módszertani kérdés is megfogalmazható. A kutatások jelentős része önkitöltős kérdőívekre épül, amelyek a tanulók saját stratégiahasználatára, motivációjára és önhatékonyosságára vonatkozó értékeléseit mérik. Ez a megközelítés indokolt és széles körben elfogadott, ugyanakkor felveti a társadalmi elvárásoknak való megfelelésre törekvés és az önészlelési torzítás problémáját. Különösen fiatalabb életkorban kérdéses, hogy a tanulók mennyire képesek saját tanulási folyamataikat pontosan azonosítani és értékelni. Emiatt a tényleges és a deklarált stratégiahasználat között eltérés mutatkozhat. Szintén korlátozza az oksági következtetések levonását, hogy az eredmények jelentős része korrelációs és keresztmetszeti elemzéseken alapul. Így számos összefüggés esetében nem dönthető el egyértelműen, hogy a

stratégiahasználat vezet jobb tanulmányi eredményekhez, vagy éppen a sikeresebb tanulók alkalmaznak több stratégiát. Számomra kérdés az is, hogy miért szerepel több elemzésben az iskolai osztályzat teljesítménymutatóként. Az osztályzat pedagógusonként és intézményenként eltérő jelentéssel bírhat, ezért korlátozottan standardizált mutatónak tekinthető. Bizonyos elemzésekben a standardizált teljesítménymérések alkalmazása erősebb összehasonlítási alapot biztosíthatott volna.

Az eredmények tudományos értéke és gyakorlati jelentősége

Az értekezés egyik legfontosabb tudományos eredménye, véleményem szerint, a tanulási stratégiák és az önszabályozott tanulás kapcsolatának árnyalt feltárása. A szerző meggyőzően mutatja be, hogy e két kutatási terület szoros kapcsolatban áll egymással, ugyanakkor nem teljesen azonos konstruktumokat jelöl. Ez hozzájárul a hazai és nemzetközi szakirodalomban is gyakran elkülönülten kezelt megközelítések integrációjához.

Különösen értékesnek tartom az affektív tényezők hangsúlyos vizsgálatát. Az önhatékonyság, a motiváció és az attitűdök bevonása korszerű megközelítést képvisel, és jól illeszkedik a mai tanuláskutatás komplex, multidimenzionális szemléletéhez. Az elméleti és gyakorlati szempontok összekapcsolása szintén az értekezés jelentős erénye. A szerző nem csupán mérési eredményeket mutat be, hanem konkrét fejlesztőprogramot is kidolgoz és tesztel. Ezáltal a kutatás közvetlenül hasznosítható az iskolai pedagógiai gyakorlatban, és hozzájárulhat a tanulási stratégiák tudatos fejlesztéséhez. A dolgozat tudományos beágyazottsága is figyelemre méltó. A bemutatott kutatási programhoz jelentős hazai és nemzetközi publikációs háttér kapcsolódik, ami egyértelműen jelzi a szerző aktív jelenlétét a nemzetközi tudományos életben.

Az értekezés hiányosságai és vitára alapot adó kérdések

Az értekezés legfontosabb szerkezeti problémájának azt tartom, hogy a szerző munkásságát nagyrészt időrendi rendben mutatja be. Ez jól érzékelteti a kutatói pálya fejlődését, ugyanakkor kevésbé támogatja a kritikai szintézist és az eredmények tematikus bemutatását. A dolgozathoz szerintem hiányzik az a megvitatást tartalmazó fejezet, amely a különböző vizsgálatok tanulságait a legfrissebb nemzetközi szakirodalom kontextusában

egységesen értelmezné. Felmerül a kérdés, hogy a szerző milyen megfontolások alapján választotta ezt a szervezőelvet, illetve mérlegelt-e olyan alternatív szerkezeteket, amelyek inkább tematikus vagy elmélet vezérelt szintézis mentén rendszerezték volna az eredményeit.

Hiányérzetet kelt továbbá bennem, hogy az értekezés bizonyos részei nem értelmezhetőek önállóan. A kutatások módszertani háttére hiányos: a kutatások minőségbiztosításhoz kapcsolódó elvárásokra nem tér ki a szerző, ezek megértéséhez az eredeti publikációk ismerete is szükséges. Az eredmények ismertetése több helyen leíró jellegű marad, és nem minden esetben jut el a komplexebb szintetizáló következtetésekhöz a szerző. Egyes eredményeknél, például bizonyos korrelációk összehasonlításánál, hiányzanak a statisztikai elemzések, illetve az eredmények tárgyalása formailag nem egységes. Ezek fényében kérdésésként merül fel bennem, hogy a szerző mely eredményeit tekinti a leginkább meghatározónak és időtállóknak.

Továbbá, hiányolok egy záró, integráló fejezetet, amely tematikusan összefoglalná a kutatási program legfontosabb tanulságait, valamint kijelölné a további kutatások irányait. Mivel az értekezésben bemutatott eredmények sokrétűek és különböző kutatási szakaszokhoz kapcsolódnak, indokolt annak tisztázása is, hogy a szerző meglátása szerint milyen elemeket tartalmazott volna ez az integráló szintézisfejezet. Végül szeretném megjegyezni, hogy a digitális tanulási környezetek, különösen a mesterséges intelligencia, az adaptív tanulórendszerek és az információs túlterhelés, szerepe csak korlátozottan jelenik meg az elemzésekben, noha ezek napjainkban egyre erőteljesebben alakítják a tanulási stratégiákat és az önszabályozott tanulást.

Összegzés és állásfoglalás

Összességében Habók Anita értekezése jelentős tudományos teljesítmény. A dolgozat átfogó elméleti keretre épül, rendkívül széles empirikus bázist mozgat meg, módszertanilag sokszínű, és számos eredeti kutatási eredményt mutat be a tanulás tanuló kompetencia fejlődésével kapcsolatban. Különösen értékes a saját mérőeszközök fejlesztése, a komplex kutatási szemlélet alkalmazása, valamint az elméleti és gyakorlati szempontok összekapcsolása.

A megfogalmazott kritikai észrevételek elsősorban a fogalmi keret pontosítására,

az eredmények erőteljesebb integrációjára és bizonyos módszertani kérdések további átgondolására vonatkoznak. Ezek azonban nem csökkentik az értekezés tudományos értékét, inkább olyan kérdéseket jelölnek ki, amelyek a nyilvános vita során érdemi szakmai diskurzus alapjául szolgálhatnak.

A bírálatom alapján megállapítom, hogy az értekezés megfelel a tudományos dolgozatokkal szemben támasztott követelményeknek, jelentős új tudományos eredményeket tartalmaz, ezért a nyilvános vita kitűzését javaslom.

Prof. Dr. Kata Csizér, DSc

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Angol-Amerikai Intézet

Angol Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék